

Igor Zduński¹, Katarzyna Bakuła²

Koncepcje odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w świetle art. 299 k.s.h.

Streszczenie

Artykuł przedstawia najważniejsze rozbieżności doktryny i judykatury dotyczące odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na gruncie art. 299 k.s.h. Odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za jej zobowiązania jest niewątpliwie jednym z najczęstszych przedmiotów rozważań orzecznictwa Sądu Najwyższego. Różnorodność orzecznictwa w odniesieniu do charakteru odpowiedzialności nie pozwala na rozstrzygnięcie istniejącego sporu w doktrynie.

Słowa kluczowe

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, odpowiedzialność odszkodowawcza, odpowiedzialność gwarancyjna, swoista odpowiedzialność.

Wprowadzenie

System odpowiedzialności w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością co do zasady wyklucza odpowiedzialność wspólników. Zgodnie z art. 151 § 4 k.s.h. wspólnicy nie odpowiadają za zobowiązania spółki. Jest to konsekwencja przyjęcia poglądu, iż w obrocie gospodarczym winny również istnieć podmioty tworzone przez osoby, które nie chcą ponosić ryzyka gospodarczego powyżej ściśle określonego poziomu, który w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością odpowiada co do zasady wysokości wniesionego przez wspólnika kapitału zakładowego. Przywołane ryzyko gospodarcze nie dotyczy wyłącznie aspektu wewnętrznego, korporacyjnego, ale ukazuje także aspekt zewnętrzny problematyki prowadzenia przedsiębiorstwa w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Obejmuje to także trudny dla samego przedsiębiorcy oraz jego wierzycieli moment za-

¹ Dr Igor Zduński, sędzia Sądu Okręgowego w Bydgoszczy, adiunkt Politechniki Bydgoskiej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy.

² Katarzyna Bakuła, mgr prawa (Bydgoszcz).

przestania działalności spółki z powodu nierentowności i w konsekwencji niewypłacalności, upadłości i likwidacji. Ocena zachowania kanonów prowadzenia działalności gospodarczej w jego schyłkowym momencie pokazuje, iż utrata bytu spółki nie następuje z zachowaniem procedur, które gwarantowałyby brak pokrzywdzenia niektórych lub też wszystkich wierzycieli spółki. Niejednokrotnie dochodzi do sytuacji, w których spółka zaciąga dalsze zobowiązania, pomimo faktycznego już stanu niewypłacalności – wyłącznie w celu spłaty innych „uprzywilejowanych” według uznania spółki zobowiązań. Mają miejsce sytuacje skutkujące rozdysponowaniem części lub całym majątkiem spółki pomiędzy wspólników lub inne osoby trzecie. Przyjmując za naturalne dążenie przedsiębiorcy do ograniczenia swej odpowiedzialności, nie można pozostawić bez odpowiedzialności jego działań, które mają charakter nielegalny, nieuczciwy czy niezgodny z zasadami współżycia społecznego.

Próba przeciwdziałania powyżej opisanym nagannym praktykom, a także określenie losów prawnych długów związanych z zaprzestaniem prowadzenia przedsiębiorstwa w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a w konsekwencji zwiększenie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, stało się przyczyną, dla której wprowadzono do Kodeksu handlowego przepis art. 298. Przepis ten został powielony jako art. 299 w Kodeksie spółek handlowych w niezmienionej treści. Dopiero w 2016 roku dokonano nieznacznej korekty treści przepisu, która wynikała wyłącznie z konieczności dostosowania do wprowadzonych nowych przepisów ustawy Prawo restrukturyzacyjne. W związku z tym poglądy doktryny prawa, jak i orzecznictwo sądowe odnoszące się do art. 298 k.h., zachowują w pełni swoją aktualność przy analizie obowiązującego art. 299 k.s.h. Trafnie rolę i funkcję omawianego przepisu scharakteryzował Maurycy Allerhand wskazując, iż art. 298 k.h. ma na celu ochronę wierzycieli szczególnie w przypadku, gdy spółka faktycznie nie prowadzi już przedsiębiorstwa, ale nie została wykreślona z rejestru; w przypadkach takich często wspólnicy, którzy są zarządcami, ukrywają majątek spółki albo rozdzielają go między sobą bez przeprowadzenia likwidacji, przez co wierzyciele nie mają możliwości osiągnięcia zaspokojenia³.

Spółki kapitałowe, w przeciwieństwie do spółek osobowych, działają przez swoje organy. Jest to konsekwencją przyznania spółkom kapitałowym osobowości prawnej, a więc prawnego wyodrębnienia majątku spółki od majątku osobistego wspólników, co z kolei jest podyktowane potrzebą ograniczenia osobistej odpowiedzialności wspólników za zobowiązania spółki, innymi słowy ograniczenia ich ryzyka gospodarczego. W konse-

³ M. Allerhand, Kodeks handlowy. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz, Bielsko-Biała 1992, skład wg „Kodeks”, Lwów 1935, s. 164.

kwencji powyższego jest oczywiste, iż odpowiedzialność – rozumiana jako ujemne następstwa prawne przewidziane dla jakiegoś podmiotu w związku ze ziszczeniem się pewnych zdarzeń kwalifikowanych negatywnie przez system prawny – winna wówczas być skierowana podmiotowo na osoby, które są powołane jako organ statutowy, a także posiadają mandat udzielony przez wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, do zachowania w działaniach spółki właściwych standardów i dochowania odpowiednich procedur w przypadku wystąpienia trudności finansowych. Skierowanie podmiotowej odpowiedzialności na członków zarządu znajduje uzasadnienie w wyłączeniu prawa wspólników do prowadzenia spraw spółki z jednoczesnym powierzeniem tego uprawnienia członkom zarządu spółki. Tylko zarząd – spośród władz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – ma prawną skuteczną możliwość działania w jej imieniu⁴.

Spośród przepisów umiejscowionych w tytule III dziale I rozdziale 7 Kodeksu spółek handlowych pod tytułem „Odpowiedzialność cywilnoprawna”, art. 299 k.s.h. jest przepisem ustanawiającym najszerszą i najbardziej rygorystyczną odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Przepis ten stanowi samodzielną podstawę odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za zobowiązania spółki. Artykuł 299 k.s.h. ma bardzo duże znaczenie w obrocie gospodarczym, stanowiąc dodatkową gwarancję bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, niemniej jego praktyczne stosowanie napotyka liczne trudności. Przepis ten jest przedmiotem bardzo dużej liczby orzeczeń i wypowiedzi doktryny. Jest jednocześnie źródłem poważnych kontrowersji o zasadniczym charakterze. Spór dotyczy tak podstawowych zagadnień, jak charakter odpowiedzialności. Bieżące orzecznictwo w dalszym ciągu próbuje doprecyzować takie zagadnienia, jak zakres podmiotowej odpowiedzialności, pojęcie bezskuteczności egzekucji, możliwość kwestionowania istnienia i wysokości zobowiązania spółki wobec wierzyciela.

Powyższe wynika z kilku czynników. Po pierwsze wskazać należy, że art. 299 k.s.h. w zasadzie nie posiada swojego odpowiednika w kodyfikacjach zachodnioeuropejskich – jest oryginalną koncepcją autorów Kodeksu handlowego. Po drugie – pomimo stosunkowo prostej treści – korzysta z szeregu instytucji prawnych, które w ścisłej korelacji ze sobą stanowią niemałe wyzwanie dla doktryny i judykatury. Wielość poważnych problemów teoretycznych, o ważkich następstwach praktycznych, powoduje, iż próba wykorzystania normy art. 299 k.s.h. dla potrzeb ochrony praw wierzyciela spółki napotyka znaczne trudności.

⁴ Z. Radwański, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2001, s. 20.

Pomimo stosunkowo prostej redakcji i jasnej ratio legis przepisu art. 299 k.s.h., określenie charakteru odpowiedzialności członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 299 k.s.h. napotyka rozbieżności zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie, przy czym podkreślić należy, iż stanowiska w tym zakresie niejednokrotnie całkowicie się wykluczają. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie wyróżnić można zasadniczo trzy koncepcje:

- 1) odszkodowawczy charakter odpowiedzialności członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 299 k.s.h.,
- 2) gwarancyjny charakter odpowiedzialności członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 299 k.s.h.,
- 3) swoisty charakter (ani odszkodowawczy, ani gwarancyjny charakter, lecz posiadający wyłącznie niektóre cechy danego typu odpowiedzialności) odpowiedzialności członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 299 k.s.h.

2. Koncepcja odszkodowawczego charakteru odpowiedzialności członka zarządu spółki.

Pogląd o odszkodowawczym charakterze odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ugruntował się przede wszystkim ze względu na przesłanki i uzasadnienie zaprezentowane przez Komisję Kodyfikacyjną dla konieczności uchwalenia przepisu przewidującego odpowiedzialność innego podmiotu niż sama spółka. Jak uzasadniano, jeżeli spółka stanie się niewypłacalną lub w przypadku ujawnienia, że jej majątek nie wystarcza na zaspokojenie długów, zarząd powinien niezwłocznie zgłosić wniosek o otwarcie postępowania upadłościowego, względnie układowego. Ten obowiązek nałożony jest na zarząd w interesie publicznym i nie może być on od niego uwolniony⁵.

W kontekście powyższego obowiązku, spoczywającego na zarządzie spółki, wywiedziono, iż przepis ówczesnego art. 298 k.h. stanowi szczególną sankcję o charakterze odszkodowawczym, nałożoną na osoby sprawujące faktyczne władztwo w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, która miała rekompensować niezaspokojonym wierzycielom spółki poniesioną stratę (szkodę), która wystąpiła w związku z naruszeniem przez osoby wchodzące w skład zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością tego podstawowego obowiązku (zgłoszenia wniosku o otwar-

⁵ S. Rymar, *Cywilna odpowiedzialność zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, Kraków 1938, s. 23.

cie postępowania upadłościowego w stosownym terminie). Koncepcja ta pozornie pozostaje zgodna z ogólną teorią odpowiedzialności odszkodowawczej, zgodnie z którą zasadniczymi trzema przesłankami jej wystąpienia są: wystąpienie szkody po stronie wierzyciela (rozumianej jako wszelki uszczerbek w dobrach prawnie chronionych), zawinione zachowanie po stronie sprawcy szkody (dłużnika) oraz istnienie związku przyczynowego pomiędzy zachowaniem sprawcy (dłużnika) i szkodą⁶.

Dla przyjęcia charakteru odszkodowawczego odpowiedzialności regulowanej przepisem art. 299 k.s.h. niezbędnym wówczas staje się założenie, iż szkodą wierzyciela jest niedające się ściągnąć z majątku spółki świadczenie, przyczyną powyższego jest niezłożenie stosownego wniosku o ogłoszenie upadłości przez zarząd spółki, a nadto, iż istnieje bezpośredni przyczynowy związek pomiędzy tymi zdarzeniami. W konsekwencji należałoby przyjąć, iż:

- na wierzycielu spoczywa ciężar udowodnienia zdarzenia sprawczego szkody (bezsukteczności egzekucji), samej szkody i jej wysokości oraz związku przyczynowego między tymi zdarzeniami,
- wierzyciel jest uprawniony do dochodzenia nie tylko wyrównania straty, lecz także utraconych korzyści (zasada pełnego odszkodowania),
- dłużnik nie jest uprawniony do podnoszenia zarzutów, które ewentualnie mogą przysługiwać spółce, lecz z których spółka ta nie skorzystała (m.in. zarzut nieistnienia zobowiązania)⁷.

Tak daleko idące konsekwencje poczynionych założeń dotyczących odszkodowawczego charakteru odpowiedzialności członków zarządu z art. 299 k.s.h. wydają się nie posiadać, jakiegokolwiek uzasadnienia w świetle treści tegoż przepisu.

Podobnie próba prostego uzasadnienia odszkodowawczego charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., zgodnie z którą przepis § 2 art. 298 k.h. zwalnia od odpowiedzialności członka zarządu, który wykaże, że pomimo nie zgłoszenia upadłości oraz niewszczęcia postępowania zapobiegającego upadłości, wierzyciel nie poniósł szkody, można przyjąć, że roszczenie wierzyciela jest roszczeniem odszkodowawczym, nie zasługuje na aprobatę wobec czynionych uwag, iż roszczenie to obejmuje zobowiązania spółki bez potrzeby udowadniania szkody⁸.

⁶ W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 100.

⁷ J. Luty, *Odpowiedzialność członka zarządu za niewypłacalność spółki*, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* 2013, nr 4, s. 82.

⁸ S. Rymar, *op. cit.*, s. 82–83.

Przyjmuje się również, iż wierzyciel ponosi szkodę (rozumianą jako powstanie w majątku wierzyciela uszczerbku, który ma źródło w niemożności wyegzekwowania należności od spółki czy też w obniżeniu potencjału spółki, spowodowanego nieznaną stanem majątkowym spółki, z winy zarządu) wskutek niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub o otwarcie postępowania układowego⁹. Istotną pozostaje kwestia, iż dla przyjęcia charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej niezbędne jest wystąpienie szkody rozumianej wprost – jako uszczerbek w dobrach wierzyciela, a nie – jak często używa się tego w potocznym znaczeniu – bliżej nieokreślonego „pokrzywdzenia”, rozumianego np. jako „obniżenie potencjału majątkowego spółki – dłużnika”. Pokrzywdzenie bowiem wierzyciela nie musi mieć nic wspólnego ze szkodą rozumianą jako uszczerbek w majątku wierzyciela¹⁰. Kolejnym argumentem wskazywanym jako uzasadnienie poglądu o odszkodowawczym charakterze odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. jest okoliczność, iż odpowiedzialność ta spełnia wszystkie podstawowe funkcje charakterystyczne dla odpowiedzialności odszkodowawczej. Funkcja prewencyjna przejawia się w istnieniu świadomości osób zasiadających we władzach spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, że muszą prowadzić jej sprawy z należytą, zawodową starannością, w przeciwnym razie skutki braku profesjonalizmu w ich działaniu jako zarządu obciążą ich osobiście. Co do funkcji represyjnej, to wobec nieraz bardzo dotkliwych konsekwencji finansowych odpowiedzialności za zobowiązania podmiotu gospodarczego, wydaje się ona bezdyskusyjna. Funkcja kompensacyjna przejawia się w obowiązku wykonania przez członków zarządu zobowiązań, które spółka zaciągnęła wobec wierzycieli ze świadomością swoich władz, że nie będą one wykonane¹¹. Konsekwencją przedstawionych powyżej założeń jest spotykany w literaturze rygorystyczny i jednoznaczny pogląd, ujmujący odpowiedzialność, o której mowa w art. 299 k.s.h., jako odpowiedzialność odszkodowawczą, opartą o delikt¹². Członkowie zarządu odpowiadają nie za nienależyte wykonanie zobowiązania, lecz za nienależyte prowadzenie spraw spółki, tj. za zaniechania lub działania sprzeczne z ustawą, co może prowadzić do odpowiedzialności majątkowej. Szkada zaś nie jest tożsama ze szkodą w znaczeniu przyjętym w art. 361 § 2 k.c.,

⁹ M. Gutowski, Charakter prawny i zakres przedmiotowy odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 k.s.h., *Przegląd Prawa Handlowego* 2008, nr 11, s. 24.

¹⁰ A. Kappes, *Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o.*, Warszawa 2009, s. 153.

¹¹ *Ibidem*, s. 153.

¹² P. Granecki, *Odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 298 k.h.*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2000, nr 1, s. 34.

lecz rozumiana jest jako takie obniżenie potencjału spółki dłużnej, przy którym egzekucja staje się bezskuteczna¹³. Wszystkie powyżej przytoczone poglądy, jakkolwiek z całą pewnością w sposób trafny charakteryzują pewne cechy odpowiedzialności członków zarządu z art. 299 k.s.h., wydają się jednakże prowadzić do zbyt dużych uogólnień oraz uproszczeń, oraz zbyt pochopnie korzystać z analogii. Pogłębiona analiza prowadzi do wniosków wykluczających możliwość nadania odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. przymiotu odpowiedzialności odszkodowawczej w ścisłym znaczeniu. W pierwszej kolejności wskazać należy, iż aby mówić o odpowiedzialności o charakterze odszkodowawczym, musimy mieć do czynienia ze szkodą w wąskim rozumieniu tego pojęcia. Szkodą jest bowiem wyłącznie uszczerbek w chronionych dobrach wierzyciela. Nie należy w kontekście oceny charakteru odpowiedzialności, posługiwać się rozszerzonym (potocznym) pojęciem szkody, rozumianej również jako „pokrzywdzenie wierzyciela” w rozumieniu art. 527 k.c. (wywołanie niewypłacalności dłużnika albo jej powiększenie). O ile jednakże występuje niewątpliwie bliskość pojęciowa „szkody” w rozumieniu art. 299 k.s.h. i „pokrzywdzenia wierzyciela” w rozumieniu art. 527 k.c., to jednoznacznie „pokrzywdzenie wierzyciela” na gruncie art. 527 k.c. nie ma nic wspólnego ze szkodą rozumianą jako uszczerbek w majątku wierzyciela w rozumieniu art. 361 § 2 k.c.¹⁴

Obecne realia gospodarcze i mnogość rozwiązań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego skutkują wręcz możliwością zaistnienia sytuacji, w której wierzyciel spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie ponosi żadnej szkody, pomimo braku zapłaty jego wierzytelności przez zobowiązaną spółkę. Staje się tak w sytuacji zawarcia nietypowych umów faktoringu, względnie rozszerzonych umów ubezpieczenia transakcji handlowych, według których postanowień wierzyciel – po upływie określonego terminu – otrzyma każdorazowo od podmiotu trzeciego wartość niezapłaconego zobowiązania, z tym jednakże zastrzeżeniem, iż wierzyciel będzie obowiązany prowadzić pełne postępowanie windykacyjne wobec dłużnika, a wszelkie środki uzyskane od dłużnika w terminie późniejszym od terminu ustalonego w umowie faktoringu lub ubezpieczenia, zobowiązany będzie przekazywać do tegoż podmiotu trzeciego. W sytuacji takiej nie jest możliwe wykazanie jakiegokolwiek szkody wierzyciela na skutek braku zapłaty zobowiązania przez spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, bez względu bowiem na fakt zapłaty lub też braku zapłaty zobowiązania, potencjał ekonomiczny wierzyciela pozostaje dokładnie taki sam. Przyjęcie wówczas ściśle odszko-

¹³ M. Bąba, Swoistość odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., Państwo i Prawo 2009, nr 9, s. 61.

¹⁴ *Ibidem*, s. 64–65.

dowawczego charakteru odpowiedzialności członków zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. prowadziłoby do sytuacji, w której wierzyciel nie mógłby dochodzić roszczeń od członków zarządu spółki na podstawie tegoż przepisu – co jest jednakże jednoznacznie nieuprawnione i stoi w całkowitej sprzeczności z funkcją tegoż przepisu. Kluczowym dla odrzucenia koncepcji charakteru odszkodowawczego roszczenia wysuwanego w stosunku do członków zarządu spółki w oparciu o przepis art. 299 k.s.h. jest fakt, iż przepis ten wyraźnie wskazuje, że jest to odpowiedzialność za zobowiązania spółki¹⁵. W razie spełnienia się przesłanek określonych w art. 299 k.s.h. nie powstaje bowiem przedmiotowo nowy stosunek zobowiązaniowy (a taki musiałby powstać w przypadku przyjęcia charakteru odszkodowawczego tego zobowiązania), a jedynie dochodzi do podmiotowej zmiany po stronie dłużnika. Zmiana ta dodatkowo nie ma charakteru następstwa prawnego, gdyż członkowie zarządu spółki z o.o. odpowiadają nie zamiast, lecz obok samej spółki¹⁶. Reasumując, członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością stają się, w przypadku spełnienia przesłanek z tego przepisu, jedynie dłużnikami niezaspokojonego wierzyciela w ramach przedmiotowo już istniejącego zobowiązania, a nie dłużnikami nowego stosunku prawnego – zobowiązanymi do naprawienia szkody. Zobowiązanie do spełnienia świadczenia, za które odpowiedzialność ponoszą członkowie zarządu, jest z całą pewnością zobowiązaniem zaciągniętym przez spółkę, a nie przez tychże członków zarządu¹⁷.

3. Koncepcja gwarancyjnego charakteru odpowiedzialności członków zarządu spółki

Przez odpowiedzialność gwarancyjną należy rozumieć odpowiedzialność za wykonanie zobowiązania przez inny podmiot (niż dłużnik główny), oderwaną całkowicie od winy osoby ponoszącej tę odpowiedzialność¹⁸. Na mocy przepisów prawa lub też umowy odpowiedzialność za dług ponosić może nie tylko sam dłużnik, ale również inne osoby, które usytuowane są poza podstawowym stosunkiem obligacyjnym. W powyżej opisanym sposobie ukształtowane zostały odpowiedzialności poręczyciela, gwaranta, dłużników rzeczowych niebędących dłużnikami osobistymi, nabywcy przedsiębiorstwa, wspólników spółek osobowych oraz osób

¹⁵ A. Kappes, *op. cit.*, s. 153.

¹⁶ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2007, s. 578.

¹⁷ A. Mariański, A. Karolak, *Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o. w świetle przepisów prawa handlowego i podatkowego*, Warszawa 2001, s. 109.

¹⁸ A. Kappes, *op. cit.*, s. 154.

działających w imieniu spółki kapitałowej w organizacji¹⁹. Wszystkie wymienione odpowiedzialności będą miały szeroko rozumiany charakter odpowiedzialności gwarancyjnej, rozumianej jako zabezpieczenie określonego rezultatu, który zależy bezpośrednio od spełnienia świadczenia przez dłużnika na rzecz beneficjenta gwarancji. W konstrukcji odpowiedzialności gwarancyjnej nie jest konieczne powstanie szkody. Dłużnik odpowiada w razie zajścia innych prawnie uregulowanych okoliczności. Konstrukcyjne podobieństwo wskazanych powyżej przykładów instytucji prawnych stanowi podstawowe uzasadnienie reprezentowanego szeroko w doktrynie poglądu o gwarancyjnym charakterze odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. W pierwszej kolejności wskazuje się, iż gwarancyjny charakter omawianej odpowiedzialności wynika bezpośrednio z brzmienia art. 299 k.s.h. Przepis art. 299 § 1 k.s.h. wyraźnie wskazuje, iż jest to odpowiedzialność za zobowiązania spółki, a więc za zobowiązania innego podmiotu. Wierzyciel nie dochodzi na podstawie tegoż przepisu naprawienia poniesionej szkody, ale wyłącznie dochodzi zaspokojenia swojej wiarygodności wobec spółki. Wynika z tego, iż odpowiedzialność z art. 299 k.s.h. jest ustawową odpowiedzialnością o charakterze gwarancyjnym²⁰.

Kolejnym argumentem przemawiającym za gwarancyjnym charakterem odpowiedzialności na podstawie art. 299 k.s.h. jest okoliczność, iż do jej powstania nie jest konieczne zaistnienie szkody²¹. Rozmiar roszczenia na podstawie art. 299 k.s.h. nie jest determinowany wysokością szkody wierzyciela, lecz wysokością zobowiązania osoby trzeciej (spółki)²². Podkreśla się także, że dla uzasadnienia gwarancyjnego charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., wierzyciel nie ma konieczności wykazywania szkody, a jest konstrukcyjnie i pojęciowo niemożliwe zwolnienie wierzyciela z przeprowadzenia dowodu wystąpienia szkody wraz z wykazaniem jej konkretnej wysokości w przypadku odpowiedzialności o charakterze odszkodowawczym. Skoro przedmiotem świadczenia odszkodowawczego jest naprawienie szkody poniesionej przez poszkodowanego, ustalenie tej szkody jest z natury rzeczy niezmiernie doniosłe²³. Artykuł 299 § 1 k.s.h., stanowiący podstawę odpowiedzialności, nie wspomina o szko-

¹⁹ *Ibidem*, s. 155.

²⁰ L. Siwik, Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o. na tle wybranych instytucji prawnych, *Acta Universitatis Wratislaviensis* No 3161, Prawo 308, 2009, s. 417.

²¹ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op. cit.*, s. 578.

²² K. Strzelczyk, (w:) R. Potrzeszcz (red.), T. Siemiatkowski (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł III. Spółki kapitałowe. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, LexisNexis 2011, s. 647.

²³ M. Gutowski, *op. cit.*, s. 30.

dzie jako o przesłance odpowiedzialności, a jako jej przesłankę wskazuje wyłącznie bezskuteczność egzekucji prowadzonej przeciwko spółce. Na powyższe stwierdzenie nie ma wpływu przesłanka egzoneracyjna zamieszczona w dalszej części tego przepisu, gdyż nie wpływa ona na charakter odpowiedzialności, a jedynie osłabia jej bezwzględność, poprzez umożliwienie członkom zarządu uchylecia się od niej w przypadku jej zaistnienia²⁴. Zwolennicy teorii charakteru gwarancyjnego odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. podkreślają zgodność tegoż poglądu z wykładnią systemową. Istotnym argumentem jest to, iż przepis art. 299 k.s.h. poprzedzają – jako podstawy odpowiedzialności – unormowania art. 291 – 293 k.s.h., niewątpliwie nakładając na wymienione tam podmioty (w tym członków zarządu) obowiązek odszkodowawczy, co potwierdza art. 297 k.s.h., skoro dotyczy on przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód, oraz art. 298 k.s.h. wskazujący na właściwość miejscową sądu, przed którym należy wytaczać powództwo o odszkodowanie. Z powyższego wynika, że regulacje art. 297–298 k.s.h. zamykają zespół przepisów rozdziału 7 tytułu III kodeksu spółek handlowych, które przewidują odpowiedzialność odszkodowawczą. Dopiero po tych przepisach ustawodawca zdecydował się zamieścić art. 299 k.s.h. i z tego względu jest nielogiczne, aby powołany przepis miał również statuować odpowiedzialność o charakterze odszkodowawczym – co implikuje odmienny – gwarancyjny jej charakter²⁵.

Gwarancyjny charakter odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. potwierdzać ma również wykładnia systemowa oparta o analizę przepisów prawa upadłościowego. Skoro bowiem art. 21 ust. 3 prawa upadłościowego wprowadza odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę wyrządzoną na skutek niezgłoszenia we właściwym terminie wniosku o upadłość – to wówczas przypisanie wyłącznie odpowiedzialności odszkodowawczej na gruncie art. 299 k.s.h. stanowiłoby dublowanie regulacji prawnych, gdyż funkcja tegoż przepisu (w aspekcie spółki z o.o.) byłaby identyczna z funkcją art. 21 ust. 3 prawa upadłościowego, a różnice sprowadzałyby się jedynie do innego rozkładu ciężaru dowodu²⁶. Krytycy gwarancyjnego charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. wskazują przede wszystkim, iż w istocie artykuł ten nie stanowi pełnej gwarancji zaspokojenia wierzyciela, przede wszystkim z powodu możliwości uchylecia się człon-

²⁴ W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *op. cit.*, s. 101.

²⁵ A. Karolak, A. Mariański, *Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o.*, Warszawa 2006, s. 62.

²⁶ A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2017, do art. 299 k.s.h.

ków zarządu od odpowiedzialności (art. 299 § 2). Powołana możliwość przesądza o tym, iż osobista odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki nie stanowi gwarancji dla jej wierzycieli²⁷.

Wskazuje się również na znaczące różnice odpowiedzialności członka zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. od odpowiedzialności zarówno poręczyciela, jak i gwaranta. Stosunek poręczenia – odmiennie niż odpowiedzialność z art. 299 k.s.h. – zawsze wynikać będzie z umowy, będzie miał bez wątpienia charakter w pełni akcesoryjny, a nadto od poręczyciela dochodzić można świadczenia już w momencie, gdy dłużnik główny nie wykona zobowiązania, natomiast warunkiem koniecznym dochodzenia roszczeń od członków zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. jest bezskuteczność egzekucji wobec spółki. Różnica między odpowiedzialnością gwaranta a odpowiedzialnością członków zarządu za zobowiązania przejawia się przede wszystkim w tym, iż gwarant zaciąga własne zobowiązanie na mocy umowy. Koronnym jednakże argumentem dla przeciwników koncepcji gwarancyjnego charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. pozostaje okoliczność, iż w normie prawnej kształtującej odpowiedzialność członków zarządu zawartej w tym artykule występuje niewątpliwie element szkody. Dla wyznaczenia charakteru cywilnoprawnej odpowiedzialności bez znaczenia powinno pozostawać miejsce użycia tego elementu szkody w konstrukcji normy prawnej, ale istotna pozostaje rola, jaką on spełnia, a rola ta w przypadku art. 299 k.s.h. jest najistotniejsza, bo szkoda pozostaje warunkiem samej odpowiedzialności i wyznacza jej zakres²⁸.

4. Koncepcja swoistego charakteru odpowiedzialności członka zarządu spółki

Przytoczone powyżej niedoskonałości zarówno koncepcji odszkodowawczego charakteru z art. 299 k.s.h., jak i koncepcji gwarancyjnego charakteru tej odpowiedzialności, wymuszają poszukanie odmiennego sposobu ujęcia charakteru odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. Dodatkową przesłanką, decydującą o konieczności specyficznego ujmowania charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., jest niekwestionowana w doktrynie okoliczność, iż istnieje jednoznaczna sprzeczność pomiędzy rozważanymi dwoma charakterami odpowiedzialności. Nie dający się jednoznacznie rozstrzygnąć spór doktryny wymusza próbę stworzenia teorii pośredniej – swoistego charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. Pomędzy elementy

²⁷ A. Kappes, Uwagi o przesłankach i charakterze odpowiedzialności z art. 298 k.h., *Przegląd Prawa Handlowego* 1998, nr 12, s. 39.

²⁸ L. Siwik, *op. cit.*, s. 421–422.

konstrukcyjne wspólne dla określonej instytucji przenikać będą elementy dobrane według innej zasady, tworząc w ten sposób swoistą całość, ukształtowaną ze względu na przedmiot regulacji. Pojawiać się będą znaczne odrębności w stosunku do typowych, tradycyjnych rozwiązań konstrukcyjnych, które wręcz mogą doprowadzić do zaniku podstawowych cech konstrukcyjnych pierwotnej instytucji. Przedmiot regulacji wymuszać będzie wyjście poza wzorcową formę instytucji prawnej i zmiany tej formy w jej istotnych elementach. Typowa konstrukcja prawna przekształci się wówczas w konstrukcję swoistą, adekwatną do specyfiki systemu, w którym funkcjonuje. Tylko taka specyficzna forma konstrukcji prawnej definiować będzie jej właściwy i poprawny sposób funkcjonowania oraz pozwalać prawidłowo opisać jej działanie. Odpowiedzialność tworzona przez regulację zawartą w art. 299 k.s.h. ma zdecydowanie inny charakter niż wskazane powyżej koncepcje charakteru odszkodowawczego lub gwarancyjnego i stanowi w istocie odpowiedzialność o charakterze represyjnym. Jest to bowiem odpowiedzialność za zawinione niezgłoszenie w ustawowo przewidzianym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, wskutek którego to zaniechania egzekucja okazała się bezskuteczna, a wierzyciel poniósł szkodę wynikłą z tego zaniechania, a nie z samej bezskuteczności egzekucji²⁹. Swoisty charakter odpowiedzialności wynikającej z treści art. 298 k.h. wynika już z pierwszych komentarzy doktryny po wprowadzeniu tego przepisu. Sprowadzał się on do jednoznacznego stwierdzenia, iż odpowiedzialność członków zarządu w myśl art. 298 § 1 k.h. wypływa z ustawy, roszczenie nie jest więc odszkodowawczym, roszczenie nie przedstawia się tak, jak roszczenie odszkodowawcze z art. 283 kodeksu zobowiązań, przy czym znamionym jest ograniczenie się w tym miejscu wyłącznie do negacji charakteru odszkodowawczego bez najmniejszej nawet próby przypisywania charakteru gwarancyjnego³⁰. O swoistości odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. przesądzają rodzaj ciążących na członkach zarządu obowiązków oraz określenie źródła ich powstania. Obowiązki te mają charakter ustawowy, ich źródłem nie jest stosunek obligacyjny łączący poszczególnych członków zarządu i wierzyciela, lecz wyłącznie ustawa. Członkowie zarządu odpowiadają nie za nienależyte wykonanie zobowiązania, lecz za nienależyte prowadzenie spraw spółki³¹.

²⁹ K. Strzelczyk, (w:) J. P. Naworski, K. Strzelczyk, T. Siemiątkowski (red.), R. Potrzeszcz (red.), Komentarz do Kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Warszawa 2001, s. 641.

³⁰ M. Allerahand, Kodeks handlowy z komentarzem, Bielsko-Biała 2000, s. 267.

³¹ M. Bąba, *op. cit.*, s. 64, zauważyć należy, iż przytoczone poglądy wskazane zostają jednakże dla wykazania charakteru odszkodowawczego roszczenia z art. 299 k.s.h. – co czynione jest w związku z koncepcją autora nie dopuszczającą rozwiązań pośrednich.

Swoisty charakter odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. najbardziej wypukła pogląd reprezentowany w doktrynie, iż odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. na podstawie tegoż przepisu nie ma charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej, lecz jest ona odpowiedzialnością wywodzącą się z powołanego przepisu ustawy (odpowiedzialność *ex lege*) i stanowi odpowiedzialność za zobowiązania wobec wierzycieli, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna. Odpowiedzialność ta nie ma również charakteru gwarancyjnego, mimo że członkowie zarządu odpowiadają za zobowiązania wobec wierzycieli subsydiarnie, odpowiedzialność ta może istnieć mimo braku szkody i pomimo szczególnego rozkładu ciężaru dowodu³². Przewagę koncepcji swoistego charakteru odpowiedzialności członków zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. nad koncepcjami odszkodowawczego lub gwarancyjnego charakteru tej odpowiedzialności przesądza szczegółowa analiza jednego z możliwych (aczkolwiek *de facto* jedynie teoretycznie) przypadków. Otóż w teoretycznie możliwej sytuacji, w której spółka z o.o. posiadać będzie wyłącznie jednego niezaspokojonego wierzyciela, członkowie zarządu tej spółki nie będą ponosić odpowiedzialności wobec wierzyciela tej spółki na podstawie art. 299 k.s.h. Wynika powyższe z faktu, iż ogłoszenie upadłości może nastąpić tylko wówczas, gdy istnieje co najmniej dwóch wierzycieli podmiotu gospodarczego, którego dotyczy wniosek³³. Ogłoszenie upadłości podmiotu gospodarczego ma bowiem na celu wdrożenie postępowania upadłościowego. Z przepisów dotyczących tego postępowania wynika, iż jego celem jest likwidacja majątku masy upadłości oraz równomierne zaspokojenie wszystkich wierzycieli. Służą temu takie czynności, jak zgłoszenie wierzytelności, ustalenie listy wierzytelności, podział funduszu masy upadłości. Wszystkie te czynności byłyby bezprzedmiotowe w wypadku istnienia jednego tylko wierzyciela upadłego. Poza tym jeden wierzyciel może osiągnąć ewentualne zaspokojenie swoich wierzytelności w stosunku do upadłego, wytaczając mu proces i następnie prowadząc egzekucję na swoją rzecz. Nie zachodzi zatem, w przypadku istnienia jedynie jednego wierzyciela, udzielanie mu ochrony prawnej w postaci ogłoszenia upadłości dłużnika. Z powyższego względu należy uznać, że z samego celu instytucji upadłości, wprowadzonej po to, aby doprowadzić do równomiernego zaspokojenia wszystkich wierzycieli dłużnika, wynika, że postępowanie upadłościowe może być wdrożone tylko w wypadku istnienia przynajmniej dwóch wierzycieli upadłego dłużnika³⁴. Konsekwen-

³² J. A. Strzępka, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Legalis, s. 743.

³³ Uchwała SN z dnia 27 maja 1993 r., sygn. III CZP 61/93, OSNCP 1994, nr 1, poz. 7.

³⁴ F. Zedler, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Zakamycze 2003, s. 23.

cją powyższego wymogu (istnienia wielości wierzycieli dla ogłoszenia upadłości spółki z o.o.) jest okoliczność, iż w przypadku istnienia tylko jednego wierzyciela, zarząd spółki nie ponosi odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. pomimo bezskuteczności egzekucji, gdyż jest on zwolniony na podstawie przesłanki egzoneracyjnej dotyczącej właściwego czasu zgłoszenia wniosku o upadłość spółki z o.o. Skoro bowiem właściwym czasem na złożenie takiego wniosku jest dopiero istnienie co najmniej dwóch wierzycieli spółki, to istnienie jednego tylko wierzyciela oznacza, iż „właściwy czas” na złożenie wniosku o upadłość jeszcze nie nastąpił i to mimo że wierzyciel prowadził bezskuteczną egzekucję. Wyklucza powyższe zatem jakkolwiek gwarancyjny charakter odpowiedzialności. Jednocześnie, w przypadku istnienia wyłącznie jednego wierzyciela spółki z o.o., nawet w przypadku bezskuteczności egzekucji i jednocześnie świadomego i celowego obniżenia potencjału ekonomicznego spółki przez członków zarządu (czyli *de facto* wystąpienia „szkody” w rozumieniu zwolenników koncepcji charakteru odszkodowawczego), dalej z przyczyny ziszczenia się przesłanki egzoneracyjnej dotyczącej właściwego czasu zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, członkowie zarządu spółki z o.o. nie będą odpowiadać wobec wierzyciela na podstawie art. 299 k.s.h. Wykluczony zatem również pozostaje odszkodowawczy charakter tej odpowiedzialności.

5. Judykatura wobec charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h.

Opisany powyżej spór w doktrynie, dotyczący charakteru odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. wynikającej z brzmienia art. 299 k.s.h., znajduje pełne odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, które w tym zakresie przyjmowało wielokrotnie niejednoznaczne stanowiska. W historycznie pierwszym orzeczeniu Sądu Najwyższego, w którym pojawiło się określenie charakteru odpowiedzialności z art. 298 k.h., stwierdzono, iż „przewidziana w art. 298 k.h. odszkodowawcza odpowiedzialność zarządców spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, obejmuje wszystkie te osoby, które ustanowione sposobem, wskazanym w § 3 art. 195 k.h. stanowią zarząd, powołany do kierowniczych funkcji spółki”³⁵. Zauważyć jednakże należy, iż poza samym określeniem charakteru odpowiedzialności jako odszkodowawczej, uzasadnienie tego orzeczenia nie zawierało żadnej argumentacji dotyczącej wyjaśnienia przyczyn przyjętego poglądu w tym zakresie. Wydaje się, iż określenie charakteru jako odszkodowawczego wyini-

³⁵ Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1938 r., sygn. C I 1683/37, J. Strzępka, Kodeks handlowy w orzecznictwie sądowym, Warszawa 1997, s. 169.

kało wyłącznie z próby harmonizacji regulacji prawnej z motywami wprowadzenia tej regulacji do porządku prawnego, a nadto uwarunkowane było zastosowaniem zasad wykładni historycznej, gdyż poprzednio obowiązujący odpowiednik przepisu art. 298 k.h. – art. 10 dekretu o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością z dnia 8 lutego 1919 r. (Dz. Pr. Nr 15, poz. 201), przewidywał jednoznacznie odpowiedzialność odszkodowawczą członków zarządu za straty wynikłe z ich winy³⁶.

Konsekwencją powyższego, niezawierającego w praktyce żadnego prawnego uzasadnienia poglądu o odszkodowawczym charakterze odpowiedzialności z art. 298 k.h., było rozwinięcie linii orzeczniczej Sądu Najwyższego zmierzającej do szerszego uzasadnienia odszkodowawczego charakteru omawianego roszczenia, która zdecydowanie dominuje w poglądach judykatury. Przytoczyć przykładowo należy tezy bądź fragmenty uzasadnień zawarte w orzeczeniach:

- odpowiedzialność z art. 298 k.h. to odpowiedzialność o charakterze zbliżonym do odszkodowawczego³⁷,
- powództwo wytoczone na podstawie art. 298 k.h. jest powództwem o odszkodowanie³⁸,
- odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o., o której mowa w art. 298 k.h. jest odpowiedzialnością odszkodowawczą spowodowaną ich zawinionym zachowaniem się (*ex delicto*)³⁹,
- odpowiedzialność unormowana w art. 298 §1 k.h. ma charakter odszkodowawczy, członkowie zarządu odpowiadają bowiem za szkodę będącą wynikiem obniżenia potencjału majątkowego spółki, powodującego jej niewypłacalność⁴⁰,
- odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wynikająca z art. 299 k.s.h., a poprzednio z art. 298 k.h. jest *sui generis* odpowiedzialnością odszkodowawczą, jej podstawą jest bowiem szkoda, którą należy tu pojmować nie jako uszczerbek w majątku wierzyciela, lecz jako obniżenie potencjału majątkowego spółki; odpowiedzialność ta jest oparta na domniemaniu szkody, winy członków zarządu i swoistego związku przyczynowego między ich zachowaniem a szkodą⁴¹,

³⁶ P. Jamorski, Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 k.s.h., Monitor Prawniczy 2002, nr 14, s. 644.

³⁷ Wyrok SN z dnia 7 maja 1997 r., sygn. II CKN 117/97, LEX nr 50806.

³⁸ Wyrok SN z dnia 15 maja 2001 r., sygn. I CKN 1189/98, LEX nr 52700.

³⁹ Wyrok SN z dnia 11 marca 2004 r., sygn. V CK 326/03, LEX nr 602420.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 7 lipca 2005 r., sygn. IV CK 58/05, LEX nr 369409.

⁴¹ Wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., sygn. IV CK 75/05, LEX nr 604052.

- odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 298 k.h. (obecnie art. 299 k.s.h.) ma charakter odszkodowawczy⁴²,
- odpowiedzialność członków zarządu spółki ma charakter odszkodowawczy; jej podstawą jest szkoda, którą należy pojmować jako obniżenie potencjału majątkowego spółki⁴³,
- przewidziana w art. 299 k.s.h. (art. 298 k.h.) odpowiedzialność ma charakter odszkodowawczy i jest oparta na domniemaniu szkody, winy członków zarządu oraz swoistego związku przyczynowego między ich zachowaniem a szkodą⁴⁴,
- w art. 299 k.s.h. chodzi o odpowiedzialność odszkodowawczą, jednakże szczególnego rodzaju (*sui generis*)⁴⁵,
- należy uznać za trafny w zasadzie ugruntowany w judykaturze pogląd, że członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ponoszą na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność deliktową za szkodę⁴⁶,
- za trafne należy uznać stanowisko, zgodnie z którym członkowie zarządu ponoszą na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność deliktową za szkodę w wysokości niewyegzekwowanej od spółki wierzytelności⁴⁷,
- członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością odpowiada za szkodę wyrządzoną wierzycielowi spółki na skutek bezskuteczności egzekucji skierowanej do niej wówczas, jeżeli z własnej winy w czasie sprawowania mandatu nie zgłosił spółki do upadłości⁴⁸,
- wynikająca z art. 299 § 1 k.s.h. odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za jej zobowiązania, zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa Sądu Najwyższego, jest odpowiedzialnością deliktową, za zawinione przez członka zarządu niezgłoszenie w odpowiednim czasie wniosku o ogłoszenie upadłości lub wszczęcie postępowania układowego i doprowadzenie do takiej sytuacji, w której egzekucja z majątku spółki jest bezskuteczna, co w konsekwencji prowadzi do powstania szkody wierzyciela wynikającej z niemożności zaspokojenia swojej wierzytelności wobec spółki⁴⁹,

⁴² Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2006 r., sygn. II CK 384/05, LEX nr 191241.

⁴³ Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., sygn. III CSK 227/06, M. Dumkiewicz, Kodeks spółek handlowych. Wybór orzecznictwa. Komentarz orzecznicy, LEX 2015, s. 796.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2007 r., sygn. V CSK 297/07, LEX nr 488977.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 16 stycznia 2008 r., sygn. IV CSK 430/07, LEX nr 487532.

⁴⁶ Wyrok SN z dnia 16 stycznia 2008 r., sygn. IV CSK 430/07, LEX nr 487532.

⁴⁷ Uchwała (7) SN z dnia 7 listopada 2008 r., sygn. III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20.

⁴⁸ Wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2010 r., sygn. I CSK 653/09, LEX nr 741022.

⁴⁹ Wyrok SN z dnia 10 lutego 2011 r., sygn. IV CSK 335/10, LEX nr 784972.

- przewidziana w art. 299 § 1 k.s.h. odpowiedzialność członka zarządu jest odpowiedzialnością odszkodowawczą o charakterze deliktowym⁵⁰,
- odpowiedzialność członków zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. ma nie tylko odszkodowawczy, ale zarazem deliktowy charakter⁵¹.

Jednakże wielokrotnie Sąd Najwyższy – odchodząc wyraźnie od dominującej linii orzecznictwa, opowiadał się również za ściśle gwarancyjnym charakterem odpowiedzialności członków zarządu na podstawie art. 299 k.s.h. Dla przykładu przytoczyć można następujące tezy lub fragmenty uzasadnień zawarte w orzeczeniach:

- wykładnia art. 298 k.h. musi uwzględniać jego funkcję, polegającą na ochronie wierzycieli (...) ⁵², co skutkowało w uzasadnieniu uznaniem, iż odpowiedzialność z art. 298 k.h. jest odpowiedzialnością za dług spółki i przeciwstawieniem jej odpowiedzialności odszkodowawczej⁵³,
- odpowiedzialność z art. 298 k.h. jest odpowiedzialnością ponoszoną nie za swoje własne zobowiązania, a za zobowiązania spółki jako osoby prawnej, co implikować miało gwarancyjny charakter odpowiedzialności, gdyż do jej powstania potrzeba wyłącznie ważnego zobowiązania spółki i bezskuteczności egzekucji⁵⁴,
- we wskazanym przepisie Prawa upadłościowego chodzi o odpowiedzialność odszkodowawczą wobec wierzycieli, natomiast art. 298 k.h. statuuje odpowiedzialność za długi spółki⁵⁵,
- szkoda wprawdzie nie jest przesłanką odpowiedzialności przewidzianą w art. 298 k.h. (...) ⁵⁶,
- odpowiedzialność członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przewidziana w art. 299 § 1 k.s.h. ma charakter ustawowej odpowiedzialności gwarancyjnej, zbliżonej do poręczenia⁵⁷.

Podkreślić należy, iż obok przytoczonych powyżej stanowisk jednoznacznie opowiadających się za jednym z rodzajów charakteru odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., w orzecznictwie Sądu Najwyższego odnaleźć można również poglądy pośrednie, opowiadające się za mieszanym, swoistym odszkodowawczo-gwarancyjnym charakterem tej odpowie-

⁵⁰ Uchwała SN z dnia 17 lutego 2011 r., sygn. III CZP 129/10, LEX nr 700686.

⁵¹ Wyrok SN z dnia 12 kwietnia 2012 r., sygn. II CSK 390/11, LEX nr 1211143.

⁵² Wyrok SN z dnia 6 czerwca 1997 r., sygn. III CKN 65/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 181.

⁵³ A. K a p p e s, Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o., Warszawa 2009, s. 172.

⁵⁴ Wyrok SN z dnia 17 lipca 1997 r., sygn. III CKN 126/97, OSP 1998, z. 3, poz. 62.

⁵⁵ Wyrok SN z dnia 11 października 2000 r., sygn. III CKN 252/00, LEX nr 51887.

⁵⁶ Wyrok SN z dnia 7 czerwca 2002 r., sygn. IV CKN 1138/00, LEX nr 55502.

⁵⁷ Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2007 r., sygn. V CSK 55/07, LEX nr 251525.

działności. Świadczą o tym nurcie następujące tezy lub fragmenty uzasadnień zawartych w orzeczeniach:

- ze sformułowania art. 298 k.h. wynika, że członkowie zarządu odpowiadają nie za swoje zobowiązania, lecz za zobowiązania spółki. Jest to więc ustanowienie *ex lege* zabezpieczenie za cudzy dług, czyli wskazano na charakter gwarancyjny odpowiedzialności, następnie jednakże wskazując, iż członkowie zarządu odpowiadają tu za szkodę będącą wynikiem obniżenia potencjału majątkowego spółki. Dla tak rozumianej odpowiedzialności odszkodowawczej członków zarządu spółki z o.o. ustawa wprowadza domniemanie „szkody”, winy oraz swoisty związek przyczynowy między zachowaniem zarządu a ową „szkodą”, inne niż dla nienależytego wykonania zobowiązania głównego. Z tych względów owa pomocnicza (subsydiarna) odpowiedzialność członków zarządu na podstawie art. 298 k.h. jest zawsze odpowiedzialnością prywatnoprawną (odszkodowawczą)⁵⁸,
- odpowiedzialność za cywilnoprawne, a zarazem majątkowe zobowiązania spółki wobec jej wierzycieli (...) ma charakter kumulatywnego przystąpienia innych podmiotów do długu osoby prawnej, czyli wskazano na charakter gwarancyjny odpowiedzialności, następnie jednakże wskazując, iż osobista i solidarna odpowiedzialność członków zarządu za cudzy dług jest w istocie zabezpieczeniem ustanowionym *ex lege* na rzecz wierzycieli, w ramach którego członkowie zarządu odpowiadają za obniżenie potencjału majątkowego spółki⁵⁹,
- zgodnie z art. 298 § 1 k.h., jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna (...), członkowie zarządu odpowiadają za jej zobowiązania. (...) Istotne jest wskazanie, że pozwany odpowiada za „jej”, tj. spółki zobowiązania, co implikuje charakter gwarancyjny odpowiedzialności, jednakże w dalszej części uzasadnienia: ponieważ ściągnięcie przymusowe tych należności od spółki jest niemożliwe, (...) [wierzyciel] poniósł szkodę w rozumieniu art. 298 § 2 k.h., za którą pozwany odpowiada (...)⁶⁰,
- odpowiedzialność członków zarządu sp. z o.o., o której mowa w art. 298 k.h. (art. 299 k.s.h.), ma charakter – opartej na ustawie – swoistej odpowiedzialności odszkodowawczej, której celem jest zagwarantowanie wierzycielom spółki dodatkowej ochrony (...)⁶¹.

⁵⁸ Wyrok SN z dnia 19 stycznia 1993 r., sygn. III CZP 162/92, LEX 2015.

⁵⁹ Uchwała SN z dnia 19 listopada 1996 r., sygn. III CZP 114/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 25.

⁶⁰ Wyrok SN z dnia 16 października 1998 r., sygn. III CKN 650/97, OSP 1999, z. 10, poz. 174.

⁶¹ Wyrok SN z dnia 28 listopada 2003 r., sygn. IV CK 226/02, LEX nr 172822.

6. Podsumowanie

Podjęcie się analizy szerokiego zagadnienia koncepcji rodzajów odpowiedzialności członków zarządu przez pryzmat przede wszystkim doktryny uniemożliwia przytoczenie licznego orzecznictwa Sądu Najwyższego w tak wąskim, artykułowym opracowaniu. Ten sam argument dotyczył rezygnacji z jakże licznego orzecznictwa sądów powszechnych. Sprawilo to konieczność przyjęcia pewnej metodologii podejmowanego zagadnienia w określonej perspektywie czasowej. Stąd też, w niniejszym opracowaniu położono akcent na stosunkowo bogate w treści orzecznictwo Sądu Najwyższego pokazujące wyraźnie złożoną problematykę ścierających się ze sobą koncepcji odpowiedzialności członków zarządu od momentu wejścia w życie k.s.h. do 2012 roku. Przytoczone koncepcje nie tracą swojej aktualności także w świetle nowszych orzeczeń. Trzeba to podkreślić, iż bieżąca działalność orzecznicza Sądu Najwyższego nie doprowadziła do pogodzenia w tym zakresie przedstawicieli nauki prawa, co stanowiło powód braku przywołania nowszych orzeczeń w tak krótkim opracowaniu. Zaproponowana przez autora perspektywa czasowa pokazuje, że Sąd Najwyższy podjął próbę rozstrzygnięcia toczącego się sporu, opowiadając się jednoznacznie za przyjęciem poglądu o odszkodowawczym charakterze omawianej odpowiedzialności. Jakkolwiek jednoznaczne tendencje orzecznicze w tej kwestii sprzyjają umacnianiu pewności prawnej uczestników obrotu gospodarczego wydaje się, że nie sposób mówić o rozstrzygnięciu sporu na gruncie rozważań doktrynalnych. Z pewnością do zakończenia tego sporu doprowadziłoby *de lege ferenda* jakże pożądane uregulowanie analizowanej materii w sposób *explicite* przyznający charakter odszkodowawczy odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przewidzianej w art. 299 k.s.h.

Bibliografia

Literatura

1. Allerhand M., Kodeks handlowy. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz, Bielsko-Biała 1992, skład wg „Kodeks” – Lwów 1935.
2. Allerhand M., Kodeks handlowy z komentarzem, Bielsko-Biała 2000.
3. Bąba M., Swoistość odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., Państwo i Prawo 2009, nr 9.

4. Czachórski W., Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 2007.
5. Dumkiewicz M., Kodeks spółek handlowych. Wybór orzecznictwa. Komentarz orzecznicy, LEX 2015.
6. Granecki P., Odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 298 k.h., Przegląd Prawa Handlowego 2000, nr 1.
7. Gutowski M., Charakter prawny i zakres przedmiotowy odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 k.s.h., Przegląd Prawa Handlowego 2008, nr 11.
8. Jamorski, Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 KSH, Monitor Prawniczy 2002, nr 14.
9. Kappes A., Uwagi o przesłankach i charakterze odpowiedzialności z art. 298 k.h., Przegląd Prawa Handlowego 1998, nr 12.
10. Kappes A., Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o., Warszawa 2009.
11. Karolak A., Mariański A., Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o., Warszawa 2006.
12. Kidyba A., Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych, LEX 2017.
13. Kopaczyńska-Pieczniak K., Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Warszawa 2007.
14. Luty J., Odpowiedzialność członka zarządu za niewypłacalność spółki, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 2013, nr 4.
15. Mariański A., Karolak A., Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o. w świetle przepisów prawa handlowego i podatkowego, Warszawa 2001.
16. Radwański Z., Zobowiązania – część ogólna, Warszawa 2001.
17. Rymar S., Cywilna odpowiedzialność zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, Kraków 1938.
18. L. Siwik, Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o. na tle wybranych instytucji prawnych, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3161, Prawo 308, 2009.
19. Strzelczyk K., (w:) Potrzeszcz R. (red.), Siemiątkowski T. (red.), Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł III. Spółki kapitałowe. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, LexisNexis 2011.
20. Strzelczyk K., (w:) Naworski J. P., Strzelczyk K., Siemiątkowski T. (red.), Potrzeszcz R. (red.), Komentarz do Kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Warszawa 2001.
21. Strzępka J. A., Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Legalis.

22. Strzępka J., Kodeks handlowy w orzecznictwie sądowym, Warszawa 1997.
23. Zedler F., Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Zakamycze 2003.

Orzecznictwo

1. Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1938 r., sygn. C I 1683/37.
2. Uchwała SN z dnia 27 maja 1993 r., sygn. III CZP 61/93, OSNCP 1994, nr 1, poz. 7.
3. Uchwała SN z dnia 19 listopada 1996 r., sygn. III CZP 114/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 25.
4. Uchwała SN z dnia 17 lutego 2011 r., sygn. III CZP 129/10, LEX nr 700686.
5. Wyrok SN z dnia 19 stycznia 1993 r., sygn. III CZP 162/92, LEX 2015.
6. Wyrok SN z dnia 7 maja 1997 r., sygn. II CKN 117/97, LEX nr 50806.
7. Wyrok SN z dnia 6 czerwca 1997 r., sygn. III CKN 65/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 181.
8. Wyrok SN z dnia 17 lipca 1997 r., sygn. III CKN 126/97, OSP 1998, z. 3, poz. 62.
9. Wyrok SN z dnia 16 października 1998 r., sygn. III CKN 650/97, OSP 1999, z. 10, poz. 174.
10. Wyrok SN z dnia 11 października 2000 r., sygn. III CKN 252/00, LEX nr 51887.
11. Wyrok SN z dnia 15 maja 2001 r., sygn. I CKN 1189/98, LEX nr 52700.
12. Wyrok SN z dnia 7 czerwca 2002 r., sygn. IV CKN 1138/00, LEX nr 55502.
13. Wyrok SN z dnia 28 listopada 2003 r., sygn. IV CK 226/02, LEX nr 172822.
14. Wyrok SN z dnia 11 marca 2004 r., sygn. V CK 326/03, LEX nr 602420.
15. Wyrok SN z dnia 7 lipca 2005 r., sygn. IV CK 58/05, LEX nr 369409.
16. Wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., sygn. IV CK 75/05, LEX nr 604052.
17. Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2006 r., sygn. II CK 384/05, LEX nr 191241.
18. Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., sygn. III CSK 227/06.
19. Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2007 r., sygn. V CSK 55/07, LEX nr 251525.

20. Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2007 r., sygn. V CSK 297/07, LEX nr 488977.
21. Wyrok SN z dnia 16 stycznia 2008 r., sygn. IV CSK 430/07, LEX nr 487532.
22. Wyrok SN z dnia 16 stycznia 2008 r., sygn. IV CSK 430/07, LEX nr 487532.
23. Uchwała (7) SN z dnia 7 listopada 2008 r., sygn. III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20.
24. Wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2010 r., sygn. I CSK 653/09, LEX nr 741022.
25. Wyrok SN z dnia 10 lutego 2011 r., sygn. IV CSK 335/10, LEX nr 784972.
26. Wyrok SN z dnia 12 kwietnia 2012 r., sygn. II CSK 390/11, LEX nr 1211143.

Concepts of the liability of members of the board of directors of a limited liability company in light of Article 299 of the Code of Commercial Companies

Abstract

The article presents the most important divergences of doctrine and judicature concerning the liability of members of the management board of a limited liability company under Article 299 of the Code of Commercial Companies. The liability of members of the board of directors of a limited liability company for its obligations is undoubtedly one of the most frequent subjects of consideration in the jurisprudence of the Supreme Court. The diversity of jurisprudence with regard to the nature of liability does not allow to resolve the existing dispute in the doctrine.

Key words

Limited liability company, indemnity liability, warranty liability, specific liability.